

Józef Mandziuk

"Kalendarium życia Antoniego Juliana Nowowiejskiego biskupa płockiego 1908-1941", opr. Michał Marian Grzybowski, Płock 1992 : [recenzja]

Saeculum Christianum : pismo historyczno-społeczne 1/1, 255-256

1994

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

W książce Jana Słomki nie jest sprawą do końca jasną, czy chciał ona raz jeszcze powiedzieć to, co już inni znakomici badacze starożytności chrześcijańskiej stwierdzili na temat dzieła przypisanego Pseudo-Atanazemu, po prostu na zasadzie zwyczajnego sprawdzenia wiarygodności ich opinii, a więc że ów Pseudo-Atanazy nie jest Apolinarym i vice versa oraz że data powstania „Czwartej mowy” jest niemożliwa do ustalenia itp. Nieco zaskakuje pobieżność z jaką Autor analizowanego przezeń dzieła dokonał w szóstym rozdziale swojej książki komparcji pomiędzy Pseudo-Atanazym i Apolinarym. Szkoda również, iż nie została uwzględniona w niej numeracja rozdziałów wskazanych uprzednio w spisie treści. Jednakże pomimo tych czy innych jeszcze braków książka Jana Słomki jest pozycją wartościową, zasługującą na uwagę i uznanie, a jako apraca doktorska powstała w Institutum Patristicum Augustinianum w Rzymie pod kierunkiem tak znanego promotora tego rodzaju rozpraw, jakim jest światowej sławy uczony prof. Manlio Simonetti, będzie z pewnością się liczyła jako niemajął przyczynkę patrologiczną, zwłaszcza w kręgu badaczy wczesnochrześcijańskiego piśmiennictwa.

Ks. JAN GLIŚCIŃSKI SDB

Kalendarium życia Antoniego Juliana Nowowiejskiego biskupa plockiego 1908-1941. Opr. Michał Marian Grzybowski, Płock 1992, ss. 366, fot. 38.

Episkopat polski okresu międzywojennego posiadał w swoim gronie wybitne osobistości, które zasłynęły świętością życia, mądrością, gorliwością duszpasterską i niezwykłą pracowitością. Niejako wszystkie wymienione zalety skupił w sobie ks. arcybiskup Antoni Julian Nowowiejski, ordynariusz płocki w l. 1908-1941. Wprawdzie doczekał się on już kilku biogramów, lecz ciągle brakuje pełnej monografii tego niezwykłego pasterza. I oto ks. Michał Marian Grzybowski, historyk Kościoła na ziemi mazowieckiej, opracował i wydał drukiem „*Kalendarium życia Antoniego Juliana Nowowiejskiego biskupa plockiego 1908-1941*”. Dzieło nie rości sobie pretensji do miana monografii, lecz stanowi szczegółowe opracowanie, zebrane i ułożone chronologicznie, które z pewnością będzie przydatne dla późniejszych prac biograficznych. Zostało ono oparte o zebrane przez Autora fragmenty i okrucy różnych istniejących jeszcze źródeł dotyczących osoby biskupa plockiego, bowiem archiwum diecezjalne zostało zniszczone przez okupanta po internowaniu ordynariusza. Autor wykorzystał zachowaną księgę czynności biskupich „*Liber functionum*”, dotarł do czasopism lokalnych, miał pod ręką zachowaną korespondencję prywatną. Sporo materiału znalazł w „*Miesięczniku Pasternkim Płockim*” (1906-1939), będącym organem kurii płockiej, gdzie umieszczane były listy pasterskie, orędzia, komunikaty, zarządzenia, opisy wizytacji i inne informacje o ważniejszych wydarzeniach diecezjalnych. Dużo czasu i wysiłku zajęło Autorowi dotarcie do niektórych archiwów parafialnych, gdzie znajdują się tzw. druki ulotne, zawierające różne rozporządzenia, powiadomienia, komunikaty, które ukazały się zwłaszcza w latach wcześniejszych. Szkoda, że zachowało się niewiele kronik domów zakonnych, z których Autor zaczerpnął interesujące go wiadomości.

W oparciu o zebrany materiał ks. Grzybowski ukazał arcybiskupa jako uczonego, którego bibliografia podmiotowa wynosi 229 pozycji. Nauka była pasją całego jego życia. Interesował się szczególnie problematyką liturgiczną. Na kartach „*Kalendarium*” spotykamy pasterza diecezji, który na wyznaczonym stanowisku trwał wiernie blisko 33 lata. Obdarzony zaufaniem Stolicy Apostolskiej, otrzymał w 1920 r. od Benedykta XV godność asystenta tronu papieskiego, a w 1930 r. od Piusa XI honorowy tytuł arcybiskupa sylieńskiego. Czytelnik prezentowanego dzieła spost-

rzega w arcybiskupie Nowowiejskim znakomitego administratora bardzo rozległej diecezji mazowieckiej. Spotyka się z fragmentami jego zarządzeń, listów pasterskich, korespondencji. Odbywa z nim podróż do Italii i innych krajów. Wreszcie „*Kalendarium*” przekazuje bardzo fragmentaryczne wiadomości na ostatnich tygodniach życia biskupa płockiego w obozie w Działdowie, gdzie poddawany był różnym torturom fizycznym i moralnym. To o nim powiedział ks. Stefan kard. Wyszyński, prymas Tysiąclecia, iż „ostatnia wojna okryła chwałą stolicę biskupią w Płocku, gdyż Bóg zesłał chwalebne męczeństwo na sędziwego starca, zasłużonego biskupa...”.

Dzieło ukazało się nakładem Towarzystwa Naukowego Płockiego, które miało szczęście i potrafiło znaleźć odpowiednich sponsorów. Książka zawiera liczne fotografie, które przybliżają czytelnikowi postać arcybiskupa płockiego. Na końcu podane są krótkie streszczenia w języku angielskim, francuskim, niemieckim i włoskim. Wydaje mi się, że niepotrzebne są cyfry rzymskie podane w spisie treści.

Ks. prof. Michał Grzybowski, zasłużony członek Towarzystwa Naukowego Płockiego, swoim dziełem pragnął uczcić 50-lecie męczeńskiej śmierci arcybiskupa własnej diecezji, którego do dziś nie jest znana dokładna data śmierci, ani miejsce pochowania jego zwłok.

Ks. JÓZEF MANDZIUK

Polacy w Rosji mówią o sobie. Wybór i wstęp E. W a l e w a n d e r.
Lublin 1993, ss. 346.

II wojna światowa niosła ze sobą ogrom zniszczenia, śmierci, bólu i cierpienia na kilku płaszczyznach. Najwięcej ludzi zginęło na frontach: wschodnim i zachodnim i na ten temat ukazały się liczne opracowania, choć ciągle pojawiają się jeszcze nowe źródła archiwalne i być może zostanie uchylony rąbek wielu tajemnic, m.in. śmierci generała Władysława Sikorskiego. Nie wolno zapominać o tragedii szowinizmu ukraińskiego wobec ludności polskiej na wschodnich rubieżach Rzeczypospolitej. W pewnej mierze tę tragedię przybliży nam książka ks. bpa Wincentego Urbana pt.: „*Droga Krzyżowa Archidiecezji Lwowskiej w latach II wojny światowej 1939-1945*” (Wrocław 1983). Ogromna podłość człowieka wobec człowieka przejawiała się w obozach hitlerowskich i sowieckich. O tych pierwszych powstała spora biblioteczka prac różnych autorów, którzy często sami przeszli gehennę Oświęcimia, Dachau, czy innych obozów śmierci. Od kilku lat pojawiają się coraz liczniej publikacje na temat zesłańców syberyjskich, przebywających w obozach, gdzie nie było drutów kolczastych, lecz potworne śniegi i trzaskający mróz. Wielu z nich odeszło już z tego świata, a szkoda, bo właśnie oni mogliby najwięcej powiedzieć o sobie. Część Sybiraków wspomina swoje przeżycia, lecz nie potrafi ich spisać, kierując się jakimiś wewnętrznymi oporami. Mam tu przed oczyma swego przyjaciela, lekarza Sylwestra Kowalewskiego z Warszawy, któremu udało się zbiec (za trzecim razem) z Sybiru, gdzie został wywieziony podczas czystek żołnierzy Armii Krajowej przez NKWD w Wilnie. Z wypickami na twarzy opowiada on o swoich przeżyciach, ale nie chce ich uwidocznnić na papierze. Są i tacy, którzy po latach spisali to, co widzieli, słyszeli i własnym cierpieniem udokumentowali wierność Bogu i Ojczyźnie. Ich różnego rodzaju „pamiętniki” znajdują się często w szufladach (np. „*Pamiętnik zesłańca*” Bolesława Jaśkiewicza, czy „*Wspomnienia wojenne*” Aleksandra Wiśniewskiego), a niektóre doczekały się światła druku.

Należy wyrazić wielką wdzięczność ks. Edwardowi Walewandrowi, kierownikowi Instytutu Badań nad Polsnią i Duszpasterstwem Polonijnym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego za publikację prezentowanej książki pt.: „*Polacy w Rosji mówią o sobie.*” Stanowi ona drugi tom serii „*Materiały i dokumenty*” Biblioteki Polonii. Zawiera prace, które napłynęły do Instytutu w wyniku apelu skierowanego do tych, którzy przeszli przez „niehumanitarną ziemię”. Na jej treść składa się 11 wspomnień i 1 opowiadanie.